

Cash-flow – Peněžní toky

Ing. Danuše Prokůpková

Ekonomická charakteristika

Cíl a účel výkazu

V posledních letech se stále častěji při řízení podniků využívá informací o peněžních tocích. Mezi první země, kde se začalo tohoto údaje již počátkem padesátých let používat a kde se v sedmdesátých letech rozšířil, patřily zejména USA. To zřejmě také přispělo ke skutečnosti, že se dnes anglický termín „cash-flow“ vžil ve většině dalších jazyků. Proto jej budeme i my v našem textu používat jako rovnocenný pojem pro „peněžní toky“, resp. toky peněžních prostředků. Vzhledem k tomu, že s peněžními toky dnes již běžně pracuje většina firem – podnikatelských subjektů, měly by i jim podobné organizace, vytvářející výsledek hospodaření z nákladů a výnosů, také tuto techniku zvládat. Metoda cashflow zcela oprávněně patří mezi moderní metody finanční analýzy a finančního řízení. Dnes dosáhla značného rozvoje a vzhledem k rozvíjejícím se nástrojům manažerského způsobu řízení veřejných financí (viz heslo „Rizika“) bude nezbytné naučit se s ní aktuálně zacházet a aplikovat ji.

Pojmem peněžní tok (cash-flow) se rozumí **toková** veličina, která odráží přírůstek nebo úbytek peněžních prostředků při (hospodářské) činnosti organizace. Představuje tvorbu nebo užití finančních prostředků, resp. často jejich rozdíl za určité období – roční, čtvrtletní, měsíční apod.

Hlavním účelem sestavení výkazu cash-flow je poskytnout podrobné údaje o výsledcích finančního řízení. Odráží se v něm proto podrobné výsledky provozní, finanční a investiční činnosti organizace. Uvádí přímo údaje, které by jinak odběratelé účetních informací museli získávat podrobnou analýzou rozvahy, výsledovky a přílohy k účetním výkazům.

Oproti jiným tokovým veličinám, zejména nejčastěji používanému zisku, mají cash-flow řadu výhod. Tak např. jsou mnohem méně závislé na inflačním prostředí příslušné ekonomiky, které vyvolává určité zkreslení hodnocení založeného na výnosech, nákladech a zisku, tj. při inflaci lépe a objektivněji charakterizují současné i budoucí výsledky hospodaření. Nejsou ovlivněny použitou metodikou odepisování základních prostředků, což znamená, že organizace vykáže stejný cash-flow při použití lineárních i zrychlených odpisů, zatímco zisk se může v závislosti na metodě odepisování výrazně lišit. Jako třetí výhoda se uvádí, že cash-flow není závislé na systému a výši časového rozlišení (tvorbě a rozpouštění rezerv či účtů časového rozlišení, kurzových rozdílů apod.) používaného organizací.

Uplatnění výkazu cash-flow

Cash-flow nachází uplatnění zejména v následujících oblastech:

- při hodnocení a analýze hospodaření účetní jednotky,
- při rozpočtování peněžních příjmů a výdajů,
- při krátkodobém hodnocení budoucí platební schopnosti organizace – nejbližších měsíců, čtvrtletí apod.,
- při finančním plánování činnosti organizace v dlouhodobém horizontu,

- při hodnocení a výběru vhodnější investiční varianty,
- při zjišťování tržních cen aktiv (vycházejí např. z diskontovaných budoucích cash-flow) apod.

Hlavní informace, které lze z uvedeného výkazu zjistit, jsou tyto:

- stav peněžních prostředků účetní jednotky na počátku účetního období,
- stav peněžních prostředků účetní jednotky na konci období,
- hlavní zdroje, z nichž byly finanční prostředky během období získány, a podíl těchto jednotlivých zdrojů, tj. vztah mezi interními peněžními zdroji a externími peněžními zdroji,
- kolik peněžních prostředků účetní jednotka vytvořila a kolik užila v průběhu účetního období,
- kde se tyto prostředky vytvořily, kdo je vytvořil a jak byly užity,
- informace o změnách finanční pozice a především o změnách likvidity,
- hlavní postupy řídicích pracovníků a hlavní zásady podnikových politik v oblasti financování,
- celkový trend ve finanční situaci účetní jednotky – tendence k jejímu upevnování nebo naopak zeslabování.

Na základě těchto údajů výkaz cash-flow poskytuje všem zájemcům informace o:

- schopnosti vytvářet peněžní přebytky,
- schopnosti organizace splácet závazky,
- účinnosti např. investiční činnosti,
- schopnosti financovat investiční činnost vlastními zdroji společnosti.

Jestliže sledujeme a hodnotíme skutečné peněžní toky minulého období, můžeme brát v úvahu veškeré operace, k nimž došlo, a které byly zachyceny v účetnictví, resp. účetních výkazech. Zejména při dlouhodobém plánování budoucích cash-flow naopak uvažujeme obvykle pouze zásadní veličiny a od méně významných druhů peněžních příjmů a výdajů můžeme abstrahovat nebo je posuzovat v komplexu. Vedení organizace může pracovat s velice podrobnými informacemi o jednotlivých pohybech týkajících se cash-flow, zatímco externí zájemci o tyto informace (zřizovatelé apod.) jsou obvykle odkázáni na údaje obsažené v publikovaných účetních výkazech, případně v příloze k účetním výkazům.

Metody sestavování výkazu cash-flow

Metoda sestavování výkazu cash-flow je závislá na:

- dostupnosti informačních zdrojů (na bázi dat účetní závěrky, přesahující rámec dat účetní závěrky, vybrané položky v podobě obratu přímo z jednotlivých účtů účtové osnovy),
- potřebném způsobu interpretace k vnější či vnitřní prezentaci,
- potřebné míře srozumitelnosti a přehlednosti.

Příkladem systematického sledování peněžních příjmů a výdajů je charakteristické účtování organizačních složek státu, které účtují na položky rozpočtové skladby a podle výpisů bankovních účtů. V příspěvkových organizacích tato praxe není zavedena. Příspěvkové organizace vedou podvojně účetnictví založené na systémovém a podrobně členěném sledování nákladů a výnosů a nikoli peněžních příjmů a výdajů.

Struktura a forma výkazu by měla být, tak jako u podnikatelských subjektů, přílohou účetní závěrky. Ta je upravena závaznou směrnicí Ministerstva financí. Je však důležité připomenout, že v praxi se uplatňují výkazy s odlišnou strukturou, které jsou koncipovány s přímou návazností na organizační členění, na zdroje a způsoby financování a účtování v té které organizačně právní formě. To znamená, že není na závadu, když organizace – nepodnikatelský subjekt v rámci veřejných rozpočtů bude používat **vlastní typ** výkazu.

Další výklad problematiky vykazování se zaměří na:

- stručnou charakteristiku základních metod sestavování výkazu cash-flow, a to především ve vztahu k výchozí datové základně,
- rozbor vazeb výkazu ve vztahu na rozvahu a na výkaz zisků a ztrát,
- účetně technickou interpretaci změn stavů rozvahových položek v podobě příjmů a výdajů,
- přehled běžných forem a obsahu výkazu cash-flow.

Koncepce výkazů cash-flow

Zjistit peněžní toky vlastně znamená transformovat údaje o výnosech a nákladech do údajů o příjmech a výdajích. Prakticky to znamená, že místo tržeb za prodané výrobky či služby (částky vyfakturované odběratelům) potřebujeme znát inkaso za prodané výrobky (částky připsané na bankovní účet) místo hodnoty spotřebovaného materiálu a dalších dodávek, částky zaplacené v daném období. Významným peněžním tokem v příspěvkové organizaci jsou přijaté dotace, dary, finanční výpomoci krátkodobé i dlouhodobé a jejich splácení.

Výkazy cash-flow lze koncipovat třemi základními způsoby:

1. Výkaz cash-flow koncipovaný na základě toků plateb

Je to výkaz, který vychází z příjmů a výdajů a představuje čistý (nemodifikovaný) účet toků peněžních prostředků. Při bilančním schematickém znázornění vypadá struktura výkazu následovně:

S

	Příjmy	Výkaz cash flow	Výdaje	
Obrat příjmů	Počáteční stav peněžních prostředků	Výdaje za určité období	Konečný stav peněžních prostředků	Obrat výdajů
	Příjmy za určité období			
	Součet	Součet		

Přímé sestavení výkazu cash-flow pomocí příjmů a výdajů je v účetnictví příspěvkových organizací problematické. Účetní osnova příspěvkových organizací neobsahuje účty příjmů a výdajů, tak jako např. účtová osnova organizačních složek státu (dále jen OSS). K sestavení podobného výkazu je proto potřeba vyhodnotit účty peněžních prostředků, např. běžný účet podle jednotlivých příjmů a výdajů. Znamenalo by to, podobně jako v OSS, kódovat platební doklady identifikačními čísly korespondujícími s jednotlivými druhy příjmů a výdajů, tzn. použít např. označování podle položek rozpočtové skladby. Další možností přímého sestavení výkazu cash-flow by bylo zavedení příjmových a výdajových účtů do účetního systému.

Takto koncipovaný výkaz cash-flow postrádá však informace o tocích finančních prostředků, které nemají charakter příjmů a výdajů peněžních prostředků (např. změna zásob, pohledávek, závazků apod.).

2. Výkaz koncipovaný na transformaci údajů

Výkaz cash-flow sestavovaný na bázi nákladových a výnosových údajů se zakládá na transformaci výnosově nákladových informací v informace příjmově výdajové pomocí změn položek rozvahy. Nepředstavuje tedy „čistou formu“ výkazu. Schematicky vypadá znázornění základní struktury následovně:

S

	Příjmy	Výkaz cash flow	Výdaje	
Obrat strany příjmů	Počáteční stav peněžních prostředků	Náklady +; -; Změny položek rozvahy	Konečný stav peněžních prostředků	Obrat strany výdajů
	Výnosy +; -; Změny položek rozvahy			
	Součet	Součet		

Jde o modifikované pojetí vykazování cash-flow, kdy se zobrazují toky peněžních prostředků pomocí toků nákladů a výnosů a změn stavů majetkových a fondových položek. Výnosy a náklady se korigují ve výkaze změnami stavů aktiv a pasiv na příjmy a výdaje. Např. výnosy se korigují na příjmy o změnu stavů pohledávek a přijatých záloh, náklady na materiál se korigují o změny stavů dodavatelů materiálu, stavů materiálu na skladě apod.

3. Výkaz cash-flow koncipovaný na korekci zisku

Výkaz cash-flow vycházející ze salda nákladů a výnosů, tedy ze zisku, se zakládá na korekci zisku o změny stavů položek aktiv a pasiv, které vyjadřují rozdíl mezi toky příjmů a výdajů a mezi toky výnosů a nákladů (rozdíl mezi cash-flow a ziskem).

Schéma základní struktury výkazu cash-flow založeného na zisku a jeho korekcích o difference změn položek rozvahy je následující:

S	Užití	Výkaz cash flow	Zdroje
	+; -: Změny položek rozvahy		Počáteční stav peněžních prostředků
	Konečný stav peněžních prostředků		Zisk (ZVH) +; -: Změny položek rozvahy
	Součet		Součet

Tato podoba výkazu neumožňuje identifikaci příjmů a výdajů, a to ani v modifikované podobě. Místo o příjmech a výdajích je přesnější mluvit o zdrojích a jejich užití.

Základní pravidlo při sestavení výkazu je velmi jednoduché a lze ho vyjádřit takto:

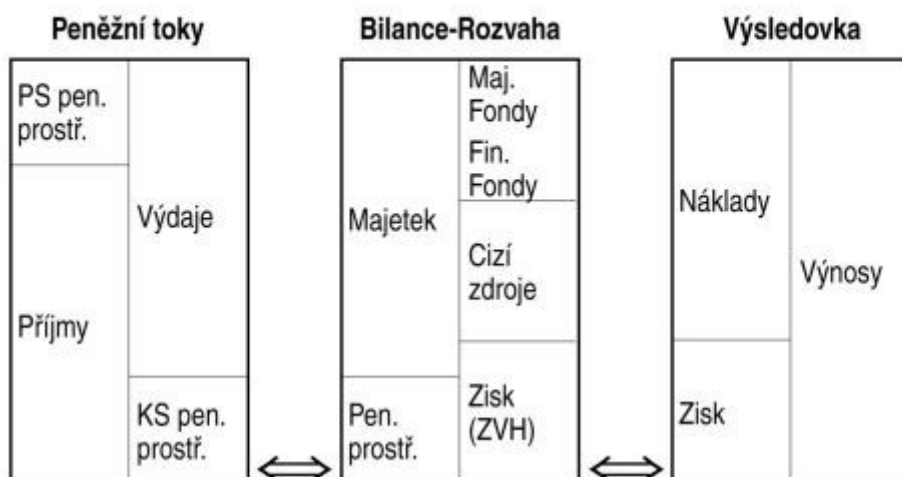
Přírůstek aktiv	v cash-flow znamená	-
Úbytek aktiv	v cash-flow znamená	+
Přírůstek pasiv	v cash-flow znamená	+
Úbytek pasiv	v cash-flow znamená	-

Podoba výkazu může být také v jiné formě, např. sloupcovém, tzv. retrográdním uspořádání.

Integrace výkazu cash-flow s rozvahou

Rozvaha obsahuje stavy prostředků a zdrojů k určitému okamžiku, a zobrazuje tak momentální finanční situaci organizace. Naproti tomu výkaz cash-flow odráží toky finančních prostředků za sledované (zpravidla) roční období – změny v položkách rozvahy a jejich příčiny. Vysvětluje tedy, proč se údaje v rozvaze za hodnocené účetní období změnily (v důsledku jakých operací se změnila výše finančních fondů PO, její zadluženost apod.), odkud plynou finanční prostředky organizace a na co byly použity.

Tak, jako lze „vypreparovat“ z rozvahy zisk a sledovat samostatně jeho tvorbu ve výkazu zisků a ztrát, je možné „vypreparovat“ z rozvahy peněžní prostředky a samostatně sledovat jejich pohyb v další „finanční bilanci“ v podobě výkazu cash-flow, tj. výkazu o peněžních tocích.

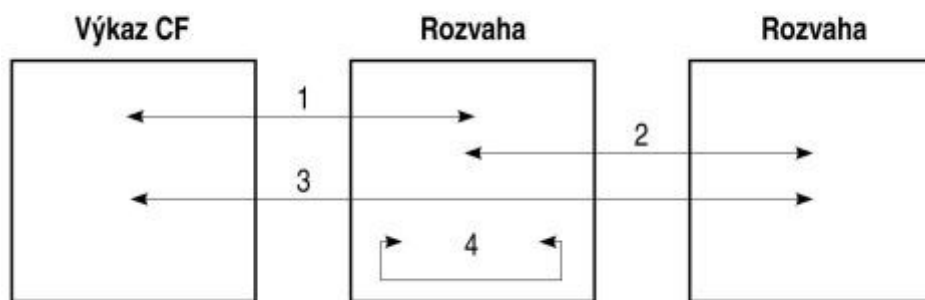
Osou tohoto tříbilančního systému je **rozvaha**. Ostatní bilance jsou bilancemi odvozenými.

- Výkaz zisků a ztrát vysvětluje proces tvorby zisku /zlepšeného výsledku hospodaření jako přírůstku vlastních zdrojů (finanční fondy)/.
- Výkaz o peněžních tocích, cash-flow analogicky skýtá přímé vysvětlení změny peněžních prostředků tvořících součást aktiv.

Výkaz cash-flow je postaven na skutečnosti, že hospodářským procesem dochází nepřetržitě k pohybu hodnot, který se projevuje změnami stavů položek aktiv a pasiv, včetně změn hodnoty peněžních prostředků a zisku, (resp. zlepšeného výsledku hospodaření).

V tomto trojbilančním systému lze identifikovat čtyři základní typy hospodářských transakcí.

1. Transakce jsou finančně účinné, tzn. ovlivňují peněžní prostředky, ale neovlivňují zisk.
2. Transakce jsou ziskově účinné, ovlivňují zisk, ale neovlivňují peněžní prostředky.
3. Transakce jsou ziskově i finančně účinné.
4. Transakce neovlivňují ani zisk, ani peněžní prostředky.

Transakce 1 zachycují peněžní toky sledovaného období, které mají charakter finanční operace (např. přijetí dotace, úvěru) nebo které nemají věcnou a časovou vazbu k danému sledovanému období. Hospodářská zapříčiněnost buď již nastala před sledovaným obdobím, nebo nastane po něm. **Transakce 2** se týkají toků časově a věcně zapříčiněných ve sledovaném období, u nichž se již realizovaly peněžní toky před tímto obdobím, nebo se budou realizovat po něm. **Transakce 3** jsou vlastně nejjednodušší transakce, neboť zachycují peněžní toky věcně a časově zapříčiněné ve sledovaném období. **Transakce 4** se týkají neziskových a nefinančních přesunů uvnitř rozvahy, odehrávají se v rámci nepeněžních položek majetku a finančních zdrojů a nemají vliv na velikost zisku, ani na velikost peněžních prostředků.

Typické operace k transakci

1 =	Např. nákup položky majetku za hotové, nebo předplatné nákladů (náklad je vyloučen z nákladů běžného období a přechodně je aktivován v A), nebo prodej položky majetku za účetní hodnotu.
2 =	Spotřeba dříve pořízených zásob, opotřebení (odpisy) majetku.
3 =	Spotřeba v hotovosti, prodej za hotové.
4 =	Převody mezi fondy, vypořádání hospodářského výsledku.

Peněžní prostředky jako by na sebe braly různé podoby, „oblékaly“ se do různých forem položek majetku. Z jedné položky majetku se uvolňují, do jiných položek se opět váží. Fiktivní jsou ty transakce, které nejsou spojeny s reálným pohybem hodnot, nýbrž představují jen účetní operaci (např. odpisy).

Na tomto principu je postavena konstrukce výkazu o cash-flow.

Způsoby výpočtu výkazu cash-flow

Základní principy uplatňovaných metod pro sestavení výkazu cash-flow jsou vlastně dva:

- Přímá metoda výpočtu,

kdy se uvedou vhodně volené a uspořádané skupiny peněžních příjmů a výdajů v návaznosti na členění výkazu zisků a ztrát. Jedná se vlastně o období bankovního výpisu s veškerými příjmy a výdaji organizace.

- Nepřímé metody výpočtu.

Obvykle se doporučuje postupovat při sestavení výkazu o cash-flow takto:

- vypočítat rozdíl mezi konečným a počátečním stavem jednotlivých rozvahových položek,
- zjistit z údajů z rozvahy, výkazu zisků a ztrát a přílohy jednotlivé kladné a záporné vlivy na výši položek v členění na činnosti (provozní, investiční, příp. finanční),
- takto zjištěné údaje uspořádat do výkazu o cash-flow.

Nejjednodušší způsob výpočtu používaný pro **orientační** stanovení výše cash-flow z běžné činnosti při abstrahování od změn pohledávek, závazků a zásob, nebo při předpokládání, že se jejich změny vzájemně kompenzují, je následující:

Výsledek hospodaření – zisk, zlepšený výsledek hospodaření, resp. ztráta
 + odpisy investičního majetku
 + snížení (- zvýšení) zásob
 + snížení (- zvýšení) krátkodobých pohledávek
 + zvýšení (- snížení) krátkodobých závazků
 -+ změny položek časového rozlišení

a případně další složky nákladů nepředstavující v daném období výdaj peněžních prostředků (tvorba rezerv na výdaje příštích období, rozpouštění nákladů příštích období apod.; položky výdajů, které se nepromítly do nákladů, a tudíž neovlivnily zisk, jako např. čerpání rezerv na výdaje příštích období, náklady příštích období apod.).

Vypočtená suma představuje čisté peněžní toky z běžné činnosti.

Tento postup vychází z údajů výsledovky a rozvahy a v podstatě posuzuje přírůstky a výdaje peněžních prostředků na základě přírůstků jednotlivých položek rozvahy, kdy se upraví hospodářský výsledek o nepeněžní operace, neuhrazené náklady a výnosy minulých nebo budoucích období a o položky příjmů a výdajů spojených s finanční a investiční činností.

Správnost výpočtu celkového čistého cash-flow, ať již se použije jakýkoli postup, se doporučuje ověřit porovnáním se změnou zůstatku peněžních prostředků. Při správném výpočtu by se celkový čistý cash-flow, získaný sečtením všech segmentů (oblastí) měl rovnat změně stavu peněžních prostředků (hotovosti na bankovních účtech).

K chybám může docházet např. při nesprávném znaménku u změny stavu položek rozvahy nebo opomenutí některé položky výkazu.

Závěr

Sestavení výkazu o peněžních tocích – cash-flow zcela oprávněně patří mezi moderní metody finančního řízení. Příspěvkové organizace většího rozsahu a s členitou činností by měly ve svém vlastním zájmu rozumět této metodě a jednotlivé principy si osvojit tak, aby uměly sestavit cash-flow alespoň v té nejjednodušší podobě. Analýza prováděná na základě výkazu cash-flow je dalším stupněm k zasvěcenému finančnímu řízení.

Cash-flow se obvykle vypočítává a sleduje v podrobnějším členění na:

- zdroje – tvorbu a užití,

b. jednotlivé oblasti, v nichž se peněžní jednotky vytvářejí a používají – na provozní, finanční a investiční oblast.

Obsah a strukturu výkazu lze koncipovat několika výše uvedenými způsoby, podle jeho určení a charakteristiky informační základny. Proto je třeba porozumět dané metodě, pochopit princip a podstatu. Pak je možné zpracovávat třeba různé typy výkazů podle charakteru a potřeb odběratele a pro různé účely v různé podrobnosti či agregaci.

Pojetí, způsob a podrobnosti výpočtu cash-flow se může lišit podle účelu, pro který je tento údaj vypočítáván, podle osoby, která propočet provádí, podle údajů, které má k dispozici apod.

Potřebná metoda by měla plnit zejména tato hlediska:

- zajistit průkazné a správné vyjádření peněžních toků z jednotlivých činností,
- umožnit relativně snadnou tvorbu algoritmu způsobu sestavování.

Autorka: Ing. Danuše Prokúpková